

KERUEN

M.O. ÁÝEZOV
ATYNDAGY ÁDEBIET
JÁNE ÓNER
INSTITYTYNYŇ

HABARSHYSY

M.O. AUEZOV INSTITUTE
OF LITERATURE AND ART

HERALD

ИНСТИТУТ ЛИТЕРАТУРЫ
И ИСКУССТВА ИМЕНИ
М.О.АУЭЗОВА

ВЕСТНИК

№3, 76-ТОМ

2022

ISSN 2078-8134

**М.О.ӘУЕЗОВ АТЫНДАҒЫ
ӘДЕБИЕТ ЖӘНЕ ӨНЕР ИНСТИТУТЫ**

КЕРУЕН

ҒЫЛЫМИ ЖУРНАЛЫ

2005 жылы құрылған

**№3, 76-том
2022**

ISSN 2078-8134

ИНСТИТУТ ЛИТЕРАТУРЫ И ИСКУССТВА
ИМ. М.О.АУЭЗОВА

КЕРУЕН

НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ

основан в 2005 году

№3, том 76
2022

ISSN 2078-8134

**M.O.AUEZOV INSTITUTE OF
LITERATURE AND ART**

KERUEN

SCIENTIFIC JOURNAL

founded in 2005

№3, 76 vol
2022

Ғылыми журнал

Ғылыми журнал 2005
жылдан бері шығады.

Құрылтайшысы және
баспагері:

М.О. Әуезов атындағы Әдебиет
және өнер институты

Редакция мен баспагер
мекен жайы:

Заңды мекен-жайы: Қазақстан,
Алматы қ. Шевченко к-сі, 28,
050010,

Нақты мекен-жайы: Қазақстан,
Алматы қ. Құрманғазы к-сі, 29,
2-қабат, 050010,

Тел.: +7 (727) 272-74-11,
+7 (727) 300-32-45.

Электрондық пошта:
keruenjournal@mail.ru,
info@litart.kz.

ISSN 2078-8134

Жылына 4 рет жарық көреді.

Журнал 2005 жылғы
24 наурызда Қазақстан
Республикасының Мәдениет,
ақпарат және спорт
министрлігі, Ақпарат және
мұрағат комитетінде тіркелген.
Тіркеу куәлігі: 2005 жылғы 24
наурыздағы №5844-Ж.

«КЕРУЕН»

№3, 76-том, 2022

Бас редактор:

МАТЫЖАНОВ Кенжехан Ісләмжанұлы,
филология ғылымдарының докторы, ҚР ҰҒА
корреспондент мүшесі, М.О. Әуезов атындағы
Әдебиет және өнер институтының бас директоры
(Алматы, Қазақстан)

Бас редактордың орынбасарлары:

Ғылыми редактор:

ҚАЛИЕВА Альмира Қайыртайқызы, фило-
логия ғылымдарының кандидаты, М.О. Әуезов
атындағы Әдебиет және өнер институты бас
директорының ғылым жөніндегі орынбасары
(Алматы, Қазақстан)

Жауапты редакторлар:

СҰЛТАН Ертай, PhD, М.О. Әуезов атындағы
Әдебиет және өнер институты бас директорының
орынбасары (Алматы, Қазақстан)

САРСЕНБАЕВА Жансұлу Баденқызы,
магистр, М.О.Әуезов атындағы Әдебиет және
өнер институтының ғылыми қызметкері
(Алматы, Қазақстан)

Научный журнал

Журнал издается с 2005
года.

Учредитель и издатель:

Институт литературы и
искусства
им. М.О. Ауэзова.

Адрес редакции и издателя:

Юридический адрес:
Казахстан, г. Алматы, ул.
Шевченко 28, 050010,
Фактический адрес: Казахстан,
г. Алматы, ул. Курмангазы 29,
2 этаж. 050010,
Тел.: +7 (727) 272-74-11,
+7 (727) 300-32-45.
Email: keruenjournal@mail.ru,
info@litart.kz.

ISSN 2078-8134

Выходит 4 раза в год

**Журнал зарегистрирован
24 марта 2005 года в
Комитете информации
и архивов Министерства
культуры, информации и
спорта**

Республики Казахстан.

**Свидетельство о регистрации:
24 марта 2005 г. №5844-Ж.**

«КЕРУЕН»

№3, том 76, 2022

Главный редактор:

МАТЫЖАНОВ Кенжехан Слямжанович,
доктор филологических наук, член-корреспон-
дент НАН РК, генеральный директор Института
литературы и искусства им. М.О. Ауэзова (Алматы,
Казахстан)

Заместители главного редактора:

Научный редактор:

КАЛИЕВА Альмира Кайыртаевна, кандидат
филологических наук, заместитель по науке
генерального директора Института литературы
и искусства им. М.О. Ауэзова (Алматы, Казахстан).

Ответственный редакторы:

СУЛТАН Ертай, PhD, заместитель генераль-
ного директора Института литературы и
искусства им. М.О. Ауэзова (Алматы, Казахстан).

САРСЕНБАЕВА Жансулу Баденовна, магистр,
научный сотрудник Института литературы и
искусства им. М.О. Ауэзова (Алматы, Казахстан).

Scientific journal

The journal has been
published
since 2005

Constitutor and publisher:

M.O. Auezov Institute of
Literature and Art

**Address of the editorial and
publishing office:**

28, Shevchenko str., Almaty,
050010, Kazakhstan

Tel.: +7 (727) 272-74-11,

+7 (727) 300-32-45.

E-mail: keruenjournal@mail.ru,
info@litart.kz.

ISSN 2078-8134

Published 4 times a year

**The journal was registered
on March 24, 2005 in the
Committee of Information and
Archives of the Ministry of
Culture, Information and Sports
of the Republic of Kazakhstan.
Registration certificate: March
24, 2005 No. 5844-Zh.**

«KERUEN»

№3, 76 vol, 2022

Editor-in-Chief:

MATYZHANOV Kenzhekhan Islamzhanovich,
Doctor of Philology, Corresponding Member of
the National Academy of Sciences of the Republic
of Kazakhstan, Director General of the Institute of
Literature and Art named after MO Auezov (Almaty,
Kazakhstan)

Deputy Editors-in-Chiefs:

Scientific editor:

KALIEVA Almira Kairtayevna, Candidate of
Philological Sciences, Deputy Director General for
Science of the M.O. Auezov Institute of Literature and
Art (Almaty, Kazakhstan)

Responsible Editors:

SULTAN Yertay, PhD, Deputy Director General
of the M.O. Auezov Institute of Literature and Art
(Almaty, Kazakhstan)

SARSEN BAYEVA Zhansulu Badenovna, Master's
degree, researcher at the M.O. Auezov Institute of
Literature and Art (Almaty, Kazakhstan).

РЕДАКЦИЯЛЫҚ АЛҚА:

БАС РЕДАКТОР:

МАТЫЖАНОВ Кенжехан Исламжанұлы, филология ғылымдарының докторы, ҚР ҰҒА корреспондент мүшесі, М.О. Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институтының бас директоры (Алматы, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57216628445>

БАС РЕДАКТОРДЫҢ ОРЫНБАСАРЫ:

СҰЛТАН Ермай, PhD, М.О. Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институты бас директорының орынбасары (Алматы, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57216705450>

РЕДАКЦИЯ АЛҚАСЫНЫҢ МҮШЕЛЕРІ:

ОМАРОВ Бауыржан Жұмаханұлы, филология ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, Қазақстан Республикасы Президентінің кеңесшісі (Нұр-Сұлтан, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57216859605>

БАЗАРБАЕВА Зейнеп Мүслімқызы, филология ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, Ахмет Байұрсынұлы атындағы Тіл білімі институтының бас ғылыми қызметкері (Алматы, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56195378100>

ЖОЛДАСБЕКОВА Баян Өмірбекқызы, филология ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА корреспондент-мүшесі, әл-Фараби атындағы ҚазҰУ филология факультетінің деканы (Алматы, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57203201994>

НЕГИМОВ Серік Нығметоллаұлы, филология ғылымдарының докторы, профессор, Л. Гумилев атындағы Еуразия Ұлттық университеті (Нұр-Сұлтан, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/results/authorNamesList.uri?st1=NEGIMOV&st2=Serik&origin=search&authorlookup>

ТЕМІРБОЛАТ Алуа Берікбайқызы, филология ғылымдарының докторы, профессор, әл-Фараби атындағы ҚазҰУ қазақ әдебиеті және әдебиет теориясы кафедрасының меңгерушісі (Алматы, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56148996000>

НҰРҒАЛИ Қадша Рүстембековна, филология ғылымдарының докторы, профессор, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия Ұлттық университетінің орыс филологиясы кафедрасы меңгерушісі (Нұр-Сұлтан, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=55915843100>

ОРДА Гүлжахан Жұмабердіқызы, филология ғылымдарының докторы, доцент, М.О. Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институтының бас ғылыми қызметкері (Алматы, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57192676955>

ҚАЛИЕВА Алмира Қайыртайқызы, филология ғылымдарының кандидаты, М.О. Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институты бас директорының ғылым жөніндегі орынбасары (Алматы, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57213160949>

АНАНЬЕВА Светлана Викторовна, филология ғылымдарының кандидаты, доцент, М.О. Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институтының жетекші ғылыми қызметкері (Алматы, Қазақстан)

Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/results/authorNamesList.uri?st1=ANANYEVA&st2=Svetlana&origin=search&authorlookup>

ҚЫДЫР Тәрәлі Еділбайұы, филология ғылымдарының кандидаты, доцент, М.О. Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институтының жетекші ғылыми қызметкері (Алматы, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57216896393>

ШӘРІПОВА Диляра Сафарғалиқызы, өнертану кандидаты, доцент, М.О. Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институтының жетекші ғылыми қызметкері (Алматы, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57192097133>

ОМАРОВА Ақлима Қайырденқызы, өнертану кандидаты, доцент, Құрманғазы атындағы Қазақ ұлттық консерваториясы (Алматы, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57210747041>

ҚАЗТУҒАНОВА Айнұр Жасанбергенқызы, өнертану кандидаты, доцент, М.О. Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институтының жетекші ғылыми қызметкері (Алматы, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57210749637>

ТҰРМАҒАМБЕТОВА Бақыт, өнертану кандидаты, Х. Досмұхамедов атындағы Атырау университетінің доценті (Атырау, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57212550200>

ЖҮНДІБАЕВА Арай Қанатияқызы, PhD, қауымдастырылған профессор, Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық Білім Академиясының Қазақ тілі, Қазақ әдебиеті, Қазақстан тарихы зертханасының меңгерушісі (Нұр-Сұлтан, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=55912694100>

ДАУТОВА Гүлназ Рахымқызы, PhD, қазақ әдебиеті және әдебиет теориясы кафедрасының оқытушысы (Алматы, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57192094749>

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ РЕДАКЦИЯЛЫҚ КЕҢЕС:
БАГНО Всеволод Евгеньевич, филология ғылымдарының докторы, профессор, Ресей Ғылым академиясының корреспондент-мүшесі (Санкт-Петербург, Ресей)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=55788979100>

КЕНДІРБАЙ Гүлнар Турабекқызы, тарих ғылымдарының докторы, Колумбия университетінің профессоры (Нью-Йорк, АҚШ)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=25226509300>

СНАМОРРО Antonio Chicharro, ғылым докторы, философия және қолжазба факультетінің профессоры (Гранада, Испания) H = 2

КРАСОВСКАЯ Аксиния, филология ғылымдарының докторы, профессор, Бухарест Университеті (Бухарест, Румыния) H = 1

НИКОЛАС Мари, филология ғылымдарының докторы, профессор, Лихай Университеті (Пенсильвания, АҚШ) H = 1

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:

МАТЫЖАНОВ Кенжехан Слямжанович, доктор филологических наук, член-корреспондент НАН РК, генеральный директор Института литературы и искусства им. М.О. Ауэзова (Алматы, Казахстан)
Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57216628445>

ЗАМЕСТИТЕЛЬ ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА:

СУЛТАН Ертай, PhD, заместитель генерального директора Института литературы и искусства им. М.О. Ауэзова (Алматы, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57216705450>

ЧЛЕНЫ РЕДАКЦИОННОЙ КОЛЛЕГИИ:

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57213160949>

ОМАРОВ Бауыржан Жумаханович, доктор филологических наук, профессор, академик НАН РК, советник Президента Республики Казахстан (Нур-Султан, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57216859605>

БАЗАРБАЕВА Зейнеп Муслимовна, доктор филологических наук, профессор, академик НАН РК, главный научный сотрудник Института языкознания имени Ахмета Байтурсынова (Алматы, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56195378100>

ЖОЛДАСБЕКОВА Баян Омурбековна, доктор филологических наук, профессор, член-корреспондент НАН РК, декан филологического факультета КазНУ им. Аль-Фараби (Алматы, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57203201994>

НЕГИМОВ Серик Ныгметоллаевич, доктор филологических наук, профессор кафедры казахской литературы Евразийского Национального университета им. Л.Н. Гумилева (Нур-Султан, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/results/authorNamesList.uri?st1=NEGIMOV&st2=Serik&origin=search&authorlookup>

ТЕМИРБОЛАТ Алуа Берикбаевна, доктор филологических наук, профессор, заведующая кафедрой казахской литературы и теории литературы КазНУ им. Аль-Фараби (Алматы, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56148996000>

НУРГАЛИ Кадиша Рустембековна, доктор филологических наук, профессор, заведующая кафедрой русской филологии Евразийского Национального университета им. Л.Н. Гумилева (Нур-Султан, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=55915843100>

ОРДА Гульжанхан Жумабердыевна, доктор филологических наук, доцент, главный научный сотрудник Института литературы и искусства им. М.О. Ауэзова (Алматы, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57192676955>

КАЛИЕВА Альмира Кайыртаевна, кандидат филологических наук, заместитель по науке генерального директора Института литературы и искусства им. М.О. Ауэзова (Алматы, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57213160949>

АНАНЬЕВА Светлана Викторовна, кандидат филологических наук, доцент, ведущий научный сотрудник Института литературы и искусства им. М.О. Ауэзова (Алматы, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/results/authorNamesList.uri?st1=ANANYEVA&st2=Svetlana&origin=search&authorlookup>

КЫДЫР Торали Едилбай, кандидат филологических наук, доцент, ведущий научный сотрудник Института литературы и искусства им. М.О. Ауэзова (Алматы, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57216896393>

ШАРИПОВА Дилара Сафаргалиевна, кандидат искусствоведения, доцент, ведущий научный сотрудник Института литературы и искусства им. М.О. Ауэзова (Алматы, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57192097133>

ОМАРОВА Акlima Каурденовна, кандидат искусствоведения, доцент Казахской национальной консерватории имени Курмангазы (Алматы, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57210747041>

КАЗТУГАНОВА Айнур Жасанбергеневна, кандидат искусствоведения, доцент, ведущий научный сотрудник Института литературы и искусства им. М.О. Ауэзова (Алматы, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57210749637>

ТУРМАГАМБЕТОВА Бахыт Жолдыбаевна, кандидат искусствоведения, музыковед, доцент кафедры музыки и искусства Атырау Университет им. Х.Досмухамедова (Атырау, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57212550200>

ЖУНДИБАЕВА Арай Канатиевна, PhD, ассоциированный профессор, заведующий лабораторией казахского языка, казахской литературы, истории Казахстана Национальной академии образования имени И. Алтынсарина Нур-Султан, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=55912694100>

ДАУТОВА Гульназ Рахимовна, PhD, преподаватель кафедры казахской литературы и теории литературы (Алматы, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57192094749>

МЕЖДУНАРОДНЫЙ РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ:

БАГНО Всеволод Евгеньевич, доктор филологических наук, профессор, член-корреспондент Российской академии наук (Санкт-Петербург, Россия)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=55788979100>

КЕНДИРБАЙ Гульнар Турабековна, доктор исторических наук, профессор Колумбийского университета (Нью-Йорк, США)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=25226509300>

SHAMORRO Antonio Chicharro, доктор наук, профессор Гранадского университета, заведующий факультета философии и рукописи (Гранада, Испания) N = 2

КРАСОВСКАЯ Аксинья, доктор филологических наук, профессор, Бухарестский университет (Бухарест, Румыния) N = 1

НИКОЛАС Мари, доктор филологических наук, профессор, Университет Лихай (Пенсильвания, США) N = 1

EDITORIAL BOARD

EDITOR-IN-CHIEF:

MATYZZHANOV Kenzhekhan Slyamzhanovich, Doctor of Philology, Corresponding Member of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, General director of the M.O.Aueзов Institute of Literature and Art (Almaty, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57216628445>

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

SULTAN Yertay, Ph.D., Vice-general director of M.O.Aueзов Institute of Literature and Art (Almaty, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57216705450>

MEMBERS OF THE EDITORIAL BOARD:

OMAROV Bauyrzhan Zhumakhanovich, Doctor of Philology, Professor, Academician of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, President's advisor of the Republic of Kazakhstan (Nur-Sultan, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57216859605>

BAZARBAYEVA Zeynep Muslimovna, Doctor of Philology, Professor, Academician of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, Chief Researcher of the Akhmet Baitursynov Institute of Linguistics (Almaty, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56195378100>

ZHOLDASBEKOVA Bayan Omirbekovna, Doctor of Philology, Professor, Corresponding Member of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, Dean of the Philological Faculty of Al-Farabi Kazakh National University (Almaty, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57203201994>

NEGIMOV Serik Nygmetollayevich, Doctor of Philology, Professor of the Department of Kazakh Literature of L.Gumilev Eurasian National University (Nur-Sultan, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/results/authorNamesList.uri?st1=NEGIMOV&st2=Serik&origin=searchauthorlookup>

TEMIRBOLAT Alua Berikbayevna, Doctor of Philology, Professor, Head of the Department of Kazakh Literature and Literary Theory of Al-Farabi Kazakh National University (Almaty, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56148996000>

NURGALI Kadisha Rustembekovna, Doctor of Philological Sciences, Professor, Head of the Department of Russian Philology L.N. Gumilyov Eurasian National University (Nur-Sultan, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=55915843100>

ORDA Gulzhakhan Zhumaberdyevna, Doctor of Philology, Associate Professor, Chief Researcher of the M. O. Aueзов Institute of Literature and Art (Almaty, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57192676955>

KALIYEVA Almira Kairtayevna, Candidate of Philological Sciences, Deputy Director General for Science of the M.O. Aueзов Institute of Literature and Art (Almaty, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57213160949>

ANANYEVA Svetlana Viktorovna, Candidate of Philological Sciences, Associate Professor, Leading Researcher of the M.O.Aueзов Institute of Literature and Art (Almaty, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/results/authorNamesList.uri?st1=ANANYEVA&st2=Svetlana&origin=searchauthorlookup>

KYDYR Torali Edilbay, Candidate of Philological Sciences, Associate Professor, Chief Researcher of the M. O. Aueзов Institute of Literature and Art (Almaty, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57216896393>

SHARIPOVA Dilyara Safargaliyevna, Candidate of Art History, Associate Professor, Leading Researcher at the M. O. Aueзов Institute of Literature and Art (Almaty, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57192097133>

OMAROVA Aklima Kairdenovna, Candidate of Art History, Associate Professor, Kurmangazy Kazakh National Conservatory (Almaty, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57210747041>

KAZTUGANOVA Ainur Zhasanbergenovna, Candidate of Art History, Associate Professor, Leading Researcher of the M. O. Aueзов Institute of Literature and Art (Almaty, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57210749637>

TURMAGAMBETOVA Bakhyt Zholdybayevna, Candidate of Art History, Senior lecturer at the Department of Music and Art of H.Dosmukhamedov Atyrau University (Atyrau, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57212550200>

ZHUNDIBAYEVA Arai Kanapiyevna, PhD, Associate Professor, Head of the Laboratory of the Kazakh language, Kazakh Literature, History of Kazakhstan of the I. Altynsarin National Academy of Education (Nur-Sultan, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=55912694100>

DAUTOVA Gulnaz Rakhimovna, PhD, Lecturer, Department of Kazakh Literature and Literary Theory (Almaty, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57192094749>

INTERNATIONAL EDITORIAL COUNCIL:

BAGNO Vsevolod, Doctor of Philology, Professor, Corresponding Member of the Russian Academy of Sciences (Saint Petersburg, Russia)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=55788979100>

KENDIRBAY Gulnar Turabekovna, Doctor of Historical Sciences, Professor of Columbia University (New York, USA)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=25226509300>

CHAMORRO Antonio Chicharro, Doctor of Sciences, Professor of Granada University, Head of the Faculty of Philosophy and Manuscript (Granada, Spain)
H = 2

KRASOVSKAYA Aksinia, Doctor of Philology, Professor, Bucharest University (Bucharest, Romania)
H = 1

NIKOLAS Mary, Doctor of Philology, Professor, Lehigh University (Pennsylvania, USA)
H = 1

МАЗМҰНЫ

Бас редактордың алғы сөзі.....14

Әдебиеттану

<i>Даутұлы Т., Матыжанов К.С.</i> Жаңылтпаштардың құрылымындағы ұйқастың рөлі.....	17
<i>Мәдібаева Қ.Қ.</i> Ахмет Байтұрсынұлының әдебиеттану терминдерін қалыптау ұстанымы.....	26
<i>Кажытай Б.К., Оразбек М.С.</i> Оксюморон – поэтикалық категория.....	37
<i>Әуесбаева П.Т.</i> Ауызша әңгімелердің тақырыптық-идеялық және поэтикалық сипаты.....	48
<i>Нұрдәулетова Б.И., Нұржан А.С.</i> Жерлеу орындарындағы суреттердің сакралды семантикасы (Маңғыстау аймағы мысалында).....	61
<i>Бейсенұлы Ж., Шаймерденова Қ.Қ., Мамаева Г.Б.</i> Мағжан мен Чолпан шығармашылығындағы ортақ сарындар.....	77
<i>Тұяқбаев Ғ.Ә., Тайман С.Т., Уразова А.К.</i> Мұстафа Шоқайдың эпистолярлық мұрасы.....	91
<i>Джумағалиева У.З., Демченко Л.Н., Ананьева С.В.</i> В. Михайловтың «Аспан мен жер арасындағы бір өзі...» роман-эссесі рецептивтік эстетика мән-мәтінінде.....	101
<i>Жанбершиева Ұ.Н., Оралова Г.С.</i> Сыр бойында туған аңыздардың ұлттық сананы жаңғыртудағы маңызы.....	111
<i>Ислямбекова А.К., Оздемир Н.</i> Балалар ойындарының тұлғалық даму үдерісіндегі әсері және ерекшеліктері.....	120
<i>Аубакирова Қ.Қ., Камешева Г.А., Мустафаева А.А.</i> Мәмлүктер кезіндегі әдеби ескерткіштер және «Иршәдул-мулук уәс-салатин» ескерткіші (XIII-XV ғ.).....	128
<i>Хуатбекұлы Е.</i> Балаларға арналған шығармаларда шындықты бейнелеу (Б. Әділ шығармаларының негізінде).....	137
<i>Худайбергенов Н.Д.</i> Ескен Елубаев поэзиясындағы ұлттық құндылықтар жүйесінің көркемдік ерекшеліктері.....	149
<i>Баязитов Б.Б.</i> Қазіргі қазақ поэзиясындағы психологизм.....	161
<i>Набиолла Н.</i> Таласбек Әсемқұловтың «Талтүс» романындағы фольклоризм.....	173
<i>Калижарова Ж.Т.</i> Қазақ әдебиетіндегі эпистолярлық жанрдың тарихы.....	183
<i>Сағатова Ш.Б., Юнисов Е.А.</i> Қазақ мақал-мәтелдеріндегі «ар – ұждан» концептісі.....	194
<i>Сұлтанғалиева Р.Б., Харисова Ж.Ж.</i> Әдеби шығармадағы кездейсоқ оқиғалар әлеміндегі кейіпкерлердің алеаторика мен хэппенинг ерекшеліктеріне сай бейнеленуі.....	205
<i>Карбозов Е.К., Шегебаев А.М., Қыргызбаева А.Д.</i> Қазіргі қазақ әңгімелеріндегі сакральдылық ұғым-түсініктердің көркемдік қызметі.....	216

Мәдениеттану

<i>Жұмаш А.Ы., Әбенова Ә.Е., Күлетова Ұ.А.</i> Сахна тілін оқыту әдістерінің ерекшеліктері.....	232
<i>Шарипова Д.С., Ақсақалова Ж.А.</i> Заманауи Қазақстан кескіндемесіндегі тарихи тақырыптың жаңғыруы.....	241
<i>Исламбаева З.У., Ташимова М.М.</i> Заманауи қазақ театр өнеріндегі рухани жаңғырудың көрінісі.....	249
<i>Еркебай А.С.</i> ХХІ ғасырдағы классикалық қойылымдардың сахна тіліндегі жаңашылдығы.....	262
<i>Алимкулова Ж.К., Кубеков Т.Н.</i> «Құлагер» қойылымындағы актерлердің шеберлік тәсілі және кейіпкер сомдаудың стилі.....	272
<i>Кенджақұлова А. Б., Әлжанов Ғ.М.</i> Қазіргі қазақ станокты графикасындағы фольклорлық мотивтер.....	285
<i>Әден Ж.Ш., Сансызбаева С.К.</i> Билингвизм трансмәдени коммуникация құбылысы ретінде.....	304

СОДЕРЖАНИЕ

Обращение главного редактора.....15

ЛИТЕРАТУРОВЕДЕНИЕ

<i>Даутулы Т., Матыжанов К.С.</i> Роль рифм в структуре скороговорок.....	17
<i>Мадибаетова К.К.</i> Принцип Ахмета Байтурсынова образования литературных терминов.....	26
<i>Кажытай Б.К., Оразбек М.С.</i> Оксюморон – поэтическая категория.....	37
<i>Ауесбаева П.Т.</i> Идеино-тематический и поэтический характер устных рассказов.....	48
<i>Нурдаулетова Б.И., Нуржан А.С.</i> Сакральная семантика изображений в захоронениях (на примере Мангистауской области).....	61
<i>Бейсенулы Ж., Шаймерденова К.К., Мамаева Г.Б.</i> Общие направления в творчестве Магжана и Чолпана.....	77
<i>Тыякбаев Г.А., Тайман С.Т., Уразова А.К.</i> Эпистолярное наследие Мустафы Шокая.....	91
<i>Джумагалиева У.З., Демченко Л.Н., Ананьева С.В.</i> Роман-эссе В. Михайлова «Один меж небом и землей...» в контексте рецептивной эстетики.....	101
<i>Жанбердиева У.Н., Оралова Г.С.</i> Роль мифов рожденных на берегу Сыра в возрождении национального сознания.....	111
<i>Ислямбекова А.К., Оздемир Н.</i> Влияние и особенности детских игр в процессе личностного развития детей.....	120
<i>Аубакирова К.К., Камишева Г.А., Мустафаева А.А.</i> Литературные памятники мамлюкского периода и письменный памятник «Иршадудль-мулук уас-салатин» (XIII-XV вв.).....	128
<i>Хуатбекұлы Е.</i> Изображение действительности в произведениях для детей (По произведениям Б. Адила).....	137
<i>Худайбергенов Н.Д.</i> Художественные особенности системы национальных ценностей в поэзии Ескена Елубаева.....	149
<i>Баязитов Б.Б.</i> Психологизм в современной казахской поэзии.....	161
<i>Набиолла Н.</i> Фольклоризм в романе Таласбека Асемкулова «Талтус».....	173
<i>Калижарова Ж.Т.</i> История эпистолярного жанра в казахской литературе.....	183
<i>Сагатов Ш.Б., Юнисов Е.А.</i> Концепт «совесть» в казахских пословицах.....	194
<i>Султангалиева Р.Б., Харисова Ж.Ж.</i> Отражение персонажей в мире случайных событий в литературном произведении в соответствии с особенностями алеаторики и хэппенинг.....	205
<i>Карбозов Е.К., Шегебаев А.М., Киргизбаева А.Д.</i> Художественная функция концептов сакральности в современных казахских рассказах.....	216

КУЛЬТУРОЛОГИЯ

<i>Жумаши А.Ы., Абеннова А.Е., Кулетова У.А.</i> Особенности методики обучения сценической речи.....	232
<i>Шаринова Д.С., Аксакалова Ж.А.</i> Модернизация исторической темы в живописи современного Казахстана.....	241
<i>Исламбаева З.У., Ташимова М.М.</i> Отражение духовной модернизации современного казахского театрального искусства.....	249
<i>Еркебай А.С.</i> Новизна сценической речи в классических постановках XXI века.....	262
<i>Алимкулова Ж.К., Кубеков Т.Н.</i> Способ работы актеров в постановке «Кулагер» и стиль исполнения персонажа.....	272
<i>Кенжакулова А.Б., Альжанов Г.М.</i> Фольклорные мотивы в современной казахской станковой графике.....	285
<i>Әден Ж.Ш., Сансызбаева С.К.</i> Двужызычие как феномен транскультурной коммуникации.....	304

CONTENT

Editor-in-chief's address.....16

LITERARY STUDIES

Dautuly T., Matyzhanov K.S. The role of rhymes in the structure of tongue twisters.....17

Madibayeva K.K. Akhmet Baitursynov's principle of formation of literary terms.....26

Kazhytay B.K., Orazbek M.S. Oxymoron – poetic category.....37

Auyesbayeva P.T. Thematic-ideological and poetic character of oral narratives.....48

Nurdauletova B.I., Nurzhan A.S. Sacred semantics of images in burial places
(on the example of Mangystau region).....61

Beisenuly Zh., Shaimerdenova K.K., Mamayeva G.B. Common trends in creative activities
of Magzhana and Cholpon.....77

Tuyakbayev G.A., Taiman S.T., Urazova A.K. Epistolary legacy of Mustafa Shokay.....91

Dzhumagalieva U.S., Demchenko L.N., Ananyeva S.V. Roman-essay by V. Mikhailov «One between
heaven and earth ...» in the context of receptive aesthetics.....101

Zhanbershiyeva U.N., Oralova G.S. The significance of the Syr land legends in modernizing the
national consciousness.....111

Islyambekova A.K., Ozdemir N. Influence and features of children's games in the process
of personal development of children.....120

Aubakirova K.K., Kamisheva G.A., Mustafayeva A.A. Literary monuments in the Mamluk
period and the manuscript "Irshadul-muluk uas-salatin" (13-15th centuries).....128

Khuatbekuly Y. Representation of reality in works for children (Based on the works of B. Adil).....137

Khudaibergenov N.D. Artistic features of the system of national values in the poetry of Yesken Yelubaev...149

Bayazitov B.B. Psychologism in modern kazakh poetry.....161

Nabiolla N. Folklorism in Talasbek Asemkulov's novel «Taltus».....173

Kalzhharova Zh.T. The history of the epistolary genre in Kazakh literature.....183

Sagatova Sh.B., Yunissov Y.A. The meaning of the «conscience» concept in Kazakh proverbs.....194

Sultangaliyeva R.B., Kharisova Zh.Zh. Reflection of characters in the world of random events
in a literary work according to the features of aleatorics and happening.....205

Karbozov Y.K., Shegebayev A.M., Kyrgyzbayeva A.D. The artistic function of the concepts
of sacredness in modern Kazakh stories.....216

CULTURAL STUDIES

Zhumash A.I., Abenova A.E., Kuletova U.A. Features of the medical science of scenic speech training....232

Sharipova D.S., Axakalova Zh.A. Modernization of the historical theme in the painting
of modern Kazakhstan.....241

Islambayeva Z.U., Tauumova M.M. A reflection of the spiritual modernization of the modern Kazakh
theatrical art.....249

Yerkebay A. Novelty of stage language in classical plays of XXI century.....262

Alimkulova Zh.K., Kubekov T.N. The way the actors work in the production of "Kulager"
and the style of performance of the character.....272

Kenjakulova A.B., Alzhanov G.M. Folklore motifs in modern Kazakh easel graphics.....285

Aden Zh.Sh., Sansyzybayeva S.K. Bilingualism as a phenomenon of transcultural communication.....304

Құрметті оқырмандар, әріптестер, достар!

Сіз «Керуен» ғылыми журналының кезекті санын ашып отырсыз.

Журнал мақалалары CrossRef дерекқорында тіркеледі және әр автордың мақаласына DOI - электронды құжаттарға сілтеме жасау үшін пайдаланылатын цифрлық объект идентификаторы беріледі. Журнал «Ұлттық ғылыми-техникалық сараптама орталығы» акционерлік қоғамның (NCSTE) Қазақстандық дәйексөздер базасында (KazBC) индекстеледі. Алдағы уақыттарда авторларды Web of Science және Scopus халықаралық дәйексөздер базасына енгізілген басылымдарда қабылданған стандарттарға сәйкес жарияланымдар дайындауға бағдарлай бастаймыз. Бұған дейін аннотация мен кілт сөздердің көлеміне қойылатын талаптар реттелген.

Журналдың редакциялық алқасына қазақстандық және шетелдік жетекші ғалымдар кіреді. Журнал авторлардың жарияланымдарының ақпараттық ашықтығы мен қолжетімділігі саясатын ұстанады; мақалалар журналдың веб-сайтында үш тілде толық мәтінді қол жетімділікпен орналастырылған.

Журналдың мақсаты- гуманитарлық ғылымдар саласындағы жаңа жетістіктердің нәтижесі бойынша ақпарат беру.

Журналдың міндеттері:

Бұрын жарияланбаған және басқа журналда жариялау үшін ұсынылмаған түпнұсқа жоғары сапалы ғылыми мақалаларды қабылдау.

Авторлық құқыққа қатысты Қазақстан Республикасы заңнамасының талаптарына және жариялау этикасы бойынша әлемдік тәжірибеде жалпы қабылданған ережелерге сүйену.

Келесі гуманитарлық ғылымдар саласындағы жаңа зерттеулерді қамту:

1. Әдебиеттану
2. Мәдениеттану

Құрметпен, «Керуен» журналының бас редакторы, филология ғылымдарының докторы, ҚР ҰҒА корреспондент мүшесі, М.О.Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институтының бас директоры (Алматы, Қазақстан) МАТЫДЖАНОВ Кенжесхан Ісләмжанұлы

Уважаемые читатели, коллеги, единомышленники, друзья!

Перед вами очередной номер научного журнала «**Керуен**».

Статьи журнала регистрируются в БД CrossRef и к каждой авторской статье обязательно присваивается DOI – цифровой идентификатор объекта, который используется для обеспечения цитирования, ссылки и выхода на электронные документы. Журнал индексируется Казахстанской базой цитирования (КазБЦ) АО «Национальный центр государственной научно-технической экспертизы» (НЦГНТЭ). Постепенно мы начинаем ориентировать авторов на подготовку публикаций по стандартам, принятым в изданиях, входящих в международные базы цитирований Web of Science и Scopus. Ранее уже были скорректированы требования к объему аннотации и ключевым словам.

В составе редакционной коллегии журнала представлены ведущие казахстанские и зарубежные ученые. Журнал следует политике информационной открытости и доступности публикаций авторов, статьи размещаются на сайте журнала на трех языках в полнотекстовом доступе.

Целью журнала является распространение научной информации и привлечение новых авторов. Журнал инициирует дискуссии по результатам новых достижений в области гуманитарных наук.

Задачи журнала:

Принимать оригинальные высококачественные научные статьи, ранее не опубликованные и не представленные для публикации в другом журнале.

Опирается на требования законодательства Республики Казахстан в отношении авторского права и общепринятые в мировой практике положения по публикационной этике.

Ориентироваться на охват публикаций по следующим специальностям в области гуманитарных наук.

1. Литературоведение
2. Культурология

С уважением и надеждой на сотрудничество, главный редактор «Керуен», доктор филологических наук, член-корреспондент НАН РК, генеральный директор Института литературы и искусства им. М.О. Ауэзова МАТЫЖАНОВ Кенжехан Слямжанович.

Dear readers, colleagues, associates, friends!

Here is the next issue of the scientific journal "Keruen".

Journal articles are registered in the CrossRef database and a DOI is necessarily assigned to each author's article - a digital object identifier that is used to provide citation, reference and output to electronic documents. The journal is indexed by the Kazakhstan Citation Database (KazCD) of the National Center for State Scientific and Technical Expertise JSC (NCSTE). Gradually, we begin to orient the authors to the preparation of publications according to the standards adopted in the editions included in the international citation databases Web of Science and Scopus. Previously, the requirements for the volume of the annotation and keywords have already been adjusted.

The editorial board of the journal includes leading Kazakhstani and foreign scientists. The journal follows the policy of information openness and accessibility of authors' publications; articles are posted on the journal's website in three languages in full-text access.

The purpose of the journal is to disseminate scientific information and attract new authors. The journal initiates discussions on the outcome of new advances in the humanities.

The tasks of the journal:

Accept original high quality scientific articles that have not been previously published or submitted for publication in another journal.

Rely on the requirements of the legislation of the Republic of Kazakhstan in relation to copyright and generally accepted in world practice provisions on publication ethics.

Focus on the coverage of publications in the following specialties: humanitarian sciences

1. Literary studies
2. Cultural studies

With respect and hope for cooperation, Editor-in-chief of "Keruen", Doctor of Philology, Corresponding Member of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, General Director of the M.O. Auezov Institute of Literature and Art MATYZHANOV Kenzhekhan Slyamzhanovich.

Алимқулова Ж.К.¹, * Кубеков Т.Н.²

¹ Т.Қ. Жүргенов атындағы Қазақ Ұлттық Өнер Академиясы 1 курс докторанты,
Алматы, Қазақстан

² Т.Қ. Жүргенов атындағы Қазақ Ұлттық Өнер Академиясы, Алматы, Қазақстан
*e-mail: doktorant.zhansaya@mail.ru, talgat.nuskabek@mail.ru
ORCID: 0000-0002-2566-583X, 0000-0002-6322-7697

**«ҚҰЛАГЕР» ҚОЙЫЛЫМЫНДАҒЫ АКТЕРЛЕРДІҢ ШЕБЕРЛІК
ТӘСІЛІ ЖӘНЕ КЕЙІПКЕР СОМДАУДЫҢ СТИЛІ**

Аңдатпа. Мақалада Ғабит Мүсірепов атындағы Балалар мен жасөспірімдер театрының сахнасында «Құлагер» шығармасының желісімен қойылған спектакльдегі актерлердің жұмыс жасау тәсілі толық талданады. Автордың мақсаты актерлердің режиссермен жұмыс жасау әдістемесі, образ сомдау кезіндегі техникасын дамытатын жаттығулар, жаттығуларды қолданудың теориялық және тәжірибелік әдістемесін ашу. М. Чехов әдістемесінің актерлердің роль сомдау деңгейін арттырудағы маңыздылығы жоғары. Сондықтан автор өзінен өзгеге өту үдерісіне жету жолдары жайлы талдаулар жасайды. Актер өнерінің іргетасын қалаушылардың ой-пікірлері, осы бағыттағы ғылыми-зерттеу жұмыстарында қолданған әдіс-тәсілдер басшылыққа алынды. Жұмыста соңғы он жылдықта ұлттық сахна өнерінде жаңаша бағытқа ауысып, өзгеше стиль қалыптастырғысы келіп жүрген актерлердің рольдеріне де шолу жасалып, олардың жұмыстарының ерекшеліктері талданады. Актер шеберлігінің негізгі іргетасы этюд жасау мен тренингтерден тұратыны мысалдар арқылы келтірілді.

Нәтижелер мен қорытындылар заманауи театр өнеріндегі үрдістерді сипаттауға, қазақ сахнасында жаңа стильді қалыптастыруға тырысып жүрген актерлердің бағыттарын анықтау тұрғысынан маңызды. Осы ретте «Құлагер» шығармасының желісі бойынша қазақ сахнасындағы қойылымдарды сипаттай келе, автор актерлер құрамының өнеріне талдаулар жүргізіп, жаңашылдықтың деңгейіне берген бағасы маңызды.

Кілт сөздер: тәсіл, роль сомдау, актер техникасы, заманауи актер, актер шеберлігінің тренингтері, этюд.

Кіріспе. Көрерменнің жүрегінен орын табатын және салмақты ой салатын спектакльдер режиссер Ф. Молдағалидің шығармашылығымен театр репертуарларының қоржынында көбейеді. Заман талабына сай театр өнерінің алға жылжуы шарттылық. Көрерменнің сұранысы бойынша сахнада жаңа бейнелер туғызу актер маманының міндеті (Демидов, 1965:59). Кейіпкер сомдау кезінде қандай да бір әдістемені пайдалануы кәсібилік болып саналады. Негізгі актер өнерінің мақсаты сол сахнада өз бетінше еңбек етіп, өз бетінше кейіпкер сомдай алатын кәсіби актер дайындау болып табылатынын ескерсек, стиль қалыптастыру мен жаңа бағыттағы мектептердің сахнада кең орын алуы қазіргі таңда өзекті болып тұр. Қазақ театр сахнасында еңбек етіп жүрген актерлердің соңғы он жылдықта жаңашыл формалары мен амал-айла тәсілдері М. Чеховтың әдістемесі бойынша біршама айтылып, мақала баяндама түрінде сыналғанымен ғылыми бағытта зерттелген жоқ. Жаңа бағыттағы әдістеме, пайдаланылған стиль, сахналық келбет, техника және ым-ишараттың кәсіби жасалуы зерттеліп жазылса, қазақ театр өнерінің алға жылжу қарқыны

өседі (Станиславский, 2016:62). Сахнада тек интуициямен жұмыс жасаймын деп кейіпкерін жоғалтып алатын актерлер азайып, арнайы әдістемемен жұмыс жасайтын кәсіби маман актерлер санаты өседі. Еліміз егемендік алғаннан бері түрлі салада орасан жетістіктерге жетіп, иновациялық жаңалықтарға толы тарихи кезеңнен сәтті өтуде. Мұндай тың бағыттарға деген талпынысты еліміздегі театр өнері саласынан да байқаймыз. Әсіресе режиссура және актер ойыны заманауи сұраныстарға сай қалыптасу жолына түсті.

Театр тірі ағза. Сахнада органикалық әрекет болуы қажет. Актер мен режиссердің ортақ шешімімен сол организм қозғалысқа түсіп бағыт алады. Одан энергия туады, сол энергиямен қоректенуші көрермен қойылыммен актер ойынынан жақсы не жаман энергетика қабылдайды. Осы тұрғыда айтарымыз бүгінгі режиссура және актерлеріміздің еңбектері жемісті десек те болады. Әр адам табиғатынан өз алдына жеке тұлға. Сол себепті театр ақыл айту орны емес, тек ой салушы, көрерменнің көкірек көзіне тұрмыс тіршілікте көзге көріне бермейтін кейбір мәселелерді көркем түрде байқату орны деп білеміз. Драматург кейіпкерлері сөздерінің астарындағы қабілетін актер сомдап береді. Қазіргі таңда актерлер арасында «образға кірдім» деген сөз жиі қолданылады. Алайда бұл ұғым «образ құрадым» деген мағынада қолданылғаны дұрыс деп санаймыз. М. Чеховтың «мен өзім жасаған образдың сыртынан қарап саналы түрде басқара аламын» деген сөзі де соның дәлелі (Чехов, 2018:73). Себебі сахнадағы саналы түрде жасалған әр бір қадам ғана актерді мақсатына жеткізеді. Егемендігіміздің ең басты ерекшелігі өнер иелеріне еркін демократиялық тұрғыда өз ойларын айтуға, стиль ерекшелігін, қолтаңбаларын табуға мүмкіндік болды. Соның нәтижесінде өнеріміз өркендеп өркениетті елдердің қатарына қосылып келеді. Стиль ұлттық идеологиясы бар, бойында патриоттық ұстанымы бар әр азаматтың қаруы шығар. Осының дәлелі бүгінде күн санап қазақ театр сахналарында бірін-бірі қайталамайтын кеменгер талантты актерлермен толығуда.

Режиссер әртіске берілген рольді алып шығуына сахнада образ шығаруына көмектесуге міндетті. Ол режиссер мен актер арасындағы қарым-қатынастың сипатын анықтайды. Бұл ретте режиссердің өзіне тән анықтамасын анықтау емес, бірлікті құратын және басқаратын адам туралы мәселеге мән беруіміз қажет. Бір нәрсені жасау үшін міндетті түрде жетекші идея қажет. Адам ойланғанының өзі өзіндік басқарудың кепілі. Мысалы бес-алты, он адам қайталаған қозғалыстар жасайтын болса бидің элементтерінде міндетті түрде жетекші биші болады. Басшылық мағынасы барлық қызметте және театр жүйесінде де бар. Ұжымдық және жеке диалектикалық үйлесімділік біздің жұмысымыздың қиындығы мен ерекшелігі. Міне осы тұрғысынан келгенде «Құлагер» қойылымында актерлердің жұмыс жасау тәсіліне ерекше көңіл аударып, заманауи образ сомдаудың ерекшелігін ашуға мүмкіндіктер туындайды. Сондықтан аталған мәселеге мән беріп, оны ғылыми сараптаудың маңыздылығы артады.

Материалдар мен әдістер. Мақала барысында келесідей зерттеу және синтездеу әдістері қолданылады: философиялық, психологиялық, өнертанушылық әдістер. сынды зерттеушілердің еңбектеріндегі тарихи-салыстырмалық, жалпыдан жалқыға өту сынды ғылымға ортақ әдістерінің өнертану ғылымындағы ерекшеліктеріне

қатысты ұстанымдарына мән берілді. Мақаланың теориялық және әдістемелік негізіне кешенді түрде қарастырылып отырған бүгінгі қазақ театрындағы актер өнерінің даму үрдісіне жан-жақты талдау жасалып, орыс театр өнері саласының теориясын жасаушылар К.С. Станиславский, В.И. Немирович-Данченко, М. Кнебль сынды зерттеушілердің теориялық тұжырымдарындағы ретроспективтілік, яғни белгілі бір мәселені талқылаудағы уақыт кеңістігіне бағынбау сынды бірегей әдістері пайдаланылды. А. Токпанов, М. Байсеркенов, Ә. Рахимов, Т. Жаманқұлов, А. Құлбаев, т.б. режиссер мен театр педагогтарының еңбектеріне талданып, олардың ғылыми-зерттеу әдістеріне мән берілді.

Талқылануы. Мақала театр өнерінің реформаторы К.С. Станиславскийдің «Работа актера над собой», Н.В. Демидовтың «Искусство жить на сцене» М. Чеховтың «О технике актера» атты еңбектеріне сүйене отырып жазылды. М. Чеховтың авторлық оқулықтары және М. Чехов жайлы жазылған еңбектер негізгі нысанаға алынды. Аталған еңбектердегі актер өнері теориясы, театртану теориясы, өнертану теориясы, драматургиялық қойылымдардағы режиссердің ролі, сахна суреткерінің спектакльдерді қою барысындағы теориялық және тәжірибелік ізденістері басшылыққа алынып, ғылыми-зерттеу жұмысын жүйелі ұйымдастыруға мүмкіндіктер берді. Сонымен қатар театр саласындағы еліміздің ғалымдарының еңбектеріндегі ғылыми пайымдар мен тұжырымдар басшылыққа алынды. Мысалы қазіргі осы салада өзіндік зерттеу жұмыстарын жүргізіп жүрген Б. Құндақбаев, Ә. Сығай, Б. Нұрпейіс, А. Мұқан, М. Жақсылықова сынды ғалымдардың еңбектері де пайдаланып, қарастырып отырған тақырыптың жан-жақты ашылуына мүмкіндіктер туындады.

Нәтижелер. Қазіргі таңдағы қазақстандық театр өнері түбегейлі өзгерістер жағдайында өмір сүріп жатыр деп айтуға толық негіз бар. Өйткені еліміздің егемендік алуымен театр қойылымдарында күрделі өзгерістер орын алды. Атап айтқанда кеңестік билік жылдарында белгілі бір тар ауқымнан шыға алмаушылық үрдісі байқалған болатын. Тек қана қоғамдық өмір мен қарым-қатынастар ғана емес, сонымен қатар ғылым мен білім, тіпті өнер, оның ішінде театр өнері коммунистік идеология мен большевиктік тәртіпке қатаң түрде бағындырылды. Нәтижесінде ұлттың өзегін құрап, ұлттық құндылықтарды дәріптейтін шығармалар мен қойылымдар назардан тыс қалып келді. Тек қана еліміздің егемендік алуы күрделі өзгерістерге жағдай жасады. Елімізге танымал режиссерлер тәуелсіздіктің алғашқы жылдарынан бастап осындай ақтандақ болған тақырыптарға батыл бара отырып, көрермендерді ұлттық өнер туындыларымен табыстырды. Сөзсіз қазіргі таңда тарихи сананы жаңғыртуға мемлекеттік деңгейде үлкен көңіл бөлінуде. Оның басты себептерінің бірі де дәл кеңестік билік жылдарында ұлттық құндылықтардың дәріптелмей, керісінше халқымызды төл тарихынан ажыратуға бағытталған жоспарлы саясатпен тығыз байланысты. Ал тарихи сананы қалыптастыру ісі тек қана ғылыми-зерттеу жұмыстары негізінде ғана жүрмеуі тиіс. Ол турасында «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты бағдарлы мақалада тарихты насихаттаудың кітаптық түрі емес, мультимедиялық тәсілдеріне назар аударуға мән береді. Рас көркем фильмдер мен театрлық қойылымдар да тарихты насихаттау мен тарихи сананы қалыптастырудың

көркемдік тәсілі болып табылады. Демек қазіргі таңдағы театр өнері өз алдына ерекше жауапкершілікті жүктеген бірегей сала болып табылатындығы даусыз. Бұл тарихи міндетті еліміздің театр саласында еңбек етіп жүрген актерлер мен режиссерлар да терең түсінеді. Оның көрінісі алдымен еліміздің театр саласында соңғы жылдары ерекше қарқындылықпен орын алып жатқан түбегейлі өзгерістерден байқауға болады. Драмалық образдарды ашу арқылы сахнадағы бейненің іс-қимылы мен сөзі арқылы бүтіндей мазмұнды құбылысты беруге болады (Қалқабаева, 2021:120). Осы артықшылықты ескере отырып, еліміздегі барлық салалар сынды театр өнері де әлемнің озық тәжірибесімен етене байланыста дамып келеді. Бұл өз кезегінде қазақ тарихынан мәліметтер беретін қойылымдардың әлемдік сахна мен әлем театр тарихында өз орнын айқындауға алып келеді. Бұл ретте ерекше мән беретін қойылымдардың бірі – Ілияс Жансүгіровтің «Құлагер» шығармасының негізіндегі сахналық қойылым болып табылады деп айта аламыз.

Осы уақытқа дейін Ілияс Жансүгіровтің «Құлагер» поэмасы қоғамдық ғылымдардың барлық саласында белгілі бір дәрежеде талқыланып, насихатталды. Әсіресе әдебиет саласында шығарманың ерекшеліктеріне қатысты тың зерттеу жұмыстары ұйымдастырылды. Бұл шығарма белгілі бір дәрежеде Ғабит Мүсіреповтің «Ақан сері – Ақтоқты» шығармасымен тең дәрежеде халық кеңінен таралып, ғылыми қауымдастық тарапынан бірдей қызығушылық тудырды. Екі шығарманың желісі екі түрлі болғанымен жалпы бір-біріне ұқсас. Ішіндегі кейіпкерлері де екі шығармада бірдей кездеседі деп айта аламыз. Ілияс Жансүгіровтің «Құлагер» поэмасы халық арасында танымалдылығы сол жалпы жылқы атауын естігенде, әрбір қазақтың көз алдына Құлагер елестейді. Жылқы заты қанына сіңіп кеткен қазақ халқы үшін Ғ.Мүсірепов атындағы Қазақ Академиялық балалар мен жасөспірімдер театрында сахналанып жүрген «Құлагер» спектаклі үлкен жаңалық болды. Спектакльдің режиссері «Дарын» Мемлекеттік жастар сыйлығының лауреаты Фархад Молдағалиев еді. Молдағалиев қазақ театры өнеріндегі жас режиссерлердің көшін бастап жүрген дарынды, талантты маман. Режиссерді тек «Құлагер» спектаклі арқылы ғана емес, сонымен қатар «Қасірет», «Қарагөз», «Махаббат қызық мол жылдар», т.б. туындыларымен ел арасында танымал. Әр спектаклі бір-біріне мүлдем ұқсамайды. Әр қойылым өзіндік ерекшелікке ие. Бірақ арасындағы «Құлагер» спектаклі жалпы режиссер ішінде тіпті театр репертуары үшін де өте сәтті, керемет өнертуындысы болды деп айта аламыз. Себебі премьерасы өткелі үш жыл өтсе де спектакль әлі сұранысқа ие. Келушілердің көптігімен ерекшеленген қойылым театр репертуарындағы бірегей туынды. Сонымен қатар елімізде ғана емес, көршілес елдерде өткен байқауларда жоғары бағасын алып келеді.

Қойылым Арқада Ерейменді мекен еткен Сағынай деген байдың асынан басталады. Дәулетті бай адамдар ас берсе, ас бірнеше күнге дейін созылатынын бәріміз де білеміз. Сағынай байдың асында ұйымдастырылған бәйгеге түкпір-түкпірден адамдар мен бәйге аттар келеді. Соның арасында Ақан сері де бар. Ақан серінің есімі сол жылдары оның ақындығымен қатар, бәйге Құлагер жылқысымен де танылған болатын. Спектальдің басы осы аспен басталып, қаумалаған адамдар мен олардың салған әні мен биі арқылы көмкеріле беріледі. Қойылым барысында Ақан серінің,

қазақ халқының бірнеше әндерін естуге болады. Сахна түгелдей дерлік қоңыр сары түске боялып, бұқаралық сахнадағы актерлердің киімі де сол түсте. Сахнаның сол жақ бетінде аспапты адамдар тобы спектакльдің сәнін кіргізіп отыр.

Жалпы, театрға кіргеннен спектакльдің сарыны сезіледі. Дәлізде тұрған ер-тоқым, шөптер мен бағандар даланың иісін сездіргендей. Көрермен залы да ерекше. Тіпті «Құлагердің» әр қойылымына көрермендердің ерекше қызығушылық пен аса үлкен дайындықпен келгені сезіледі.

Спектакль Қарға мен Шал кейіпкерлердің баяндауынан басталады. Сахнанада екі бөрене оналасып, біреуінде Қанатты қара құс (Гүлбахрам Байбосынова), екіншісінде ақсақал қарт Ақан (Сағат Жылгелдиев) орналасқан. Г. Байбосынованың киімінен, гримінен, сөзінен жаманшылықтың бастауы қара құзғын екендігін көреміз. Актриса автор сипаттаған, режиссер елестеткен құсты көрерменге жеткізе білді. Жеткізіп қана қоймай көрерменнің жүрегіне құйып берді десек те болады.

Спектакльдің басынан бастап режиссердің атқарған жұмысының үлкен екенін байқаймыз. Режиссердің бұл жердегі ең ұтымды тұсы – «Құлагер» поэмасы әдемі әрі ұйқасты, автордың ойын жоғалтпай қысқарғанында. Бұл жерде баяндаудан бастап, диалогтарды ұтымды, ретімен орналасатыра білген. Режиссер мағыналы, астарлы және терең диалогтар мен монологтардан тұратын сөздерді ерекшелеп, ықшамдап қана қолданған. Яғни спектакльде сөзден қарағанда әрекет көп болды десек те болады. Илияс Жансүгіровтің шығармасын режиссердің ұтымды сахналық шешімдерінің арқасында актерлер гүлдендіріп шегіне жеткізіп орындап, үлкен шеберліктің үлгісін көрсетті.

Екінші мазмұндағы рольді жоғары алып шыққан Ерлан Кәрібаевтың Көктұйғыны Құлагердің қарсыласы. Е. Кәрібаевқа қарап нағыз жылқыны көрсек болады. Тұрған тұрысы, дене бітімі, қимылы өте керемет деңгейде. Артқы мазмұндағы рольде жүрсе де, бұқаралық сахнада жүрсе де Е. Кәрібаевтың ойыны көрермен көзімен іздеп отыратындай ерекше шыққан. Көрермен өзі саналы түрде іздеп қарамаса да, актердің бейнесі міндетті түрде өзіне қаратады. Бұл актердің роліне деген махаббаты, жасаған бейнесіне деген көзқарасы, оған деген дайындығының жемісі болып табылады. Жалпы жылқы атауы қазақ халқы үшін аса жағымды, қасиетті жануарлардың бірі. Иесі қаншалықты нашар адам болғанымен, Құлагер қорада қамалып тұрған кезде де, басқалар қастандық жасамақ болған кезде де, өлген кезде де, Е. Кәрібаев – Көктұйғыннан Құлагерге деген аянышын байқаймыз. Қанша қарсыласы болса да, қанша жылқы болса да Құлагер өлген кезде орнында тұра алмай, кісінеп, ішіндегі өкінішін білдіруі соның дәлелі. Бұл да әрине әртстің шеберлігі. Актердің осы ролі М. Чеховтың: «Четыре качества присущи истинному произведению искусства: лёгкость, форма, целостность (завершенность) и красота. Артист как художник должен развить в себе способность проявлять их во всех своих движениях, словах и душевных переживаниях на сцене» (Чехов, 2015:56) – деген сөздерін еске түсіреді.

Ақан бейнесін бірінші құрамдағы Еділ Рамазанов пен екінші құрамдағы Әсет Иманғалиевтің ойындарында айырмашылық барын көруге болады. Бірі ән салу арқылы, екіншісі жан дүниесімен ақынның айтпақ ойын жеткізген:

Ақандай осы тауда сері жүрген,
Су ішіп, тауда шие теріп жүрген.
Қайындай мінсіз, таудай таза жігіт,
Көң-қоқыр, былапыттан жеріп жүрген (Қорамсаұлы, 1963:67),

- көркі, мінезі мінсіз азаматтың тазалығын осы шумақтан көреміз. Ақан қандай деген көрерменнің сұрағына мына жолдар жауап бергендей болады.

Ол емес және өзінің малын баққан,
Жалшы емес және байдың отын жаққан.
Кісіні ит етінен жек көретін
Дау қуып, арыз айтып, биге шаққан.

Ал Батыраштың бейнесін Рахман Омар мен Руслан Ахметов ойнады. Бұл өлең жолдарынан Батыраштың мінезін көруге болады:

Есітіп, Батыраш боп бұлан-талқан,
Көкжалды қысып кетті ашу, сайтан.
Тепсініп ақ отауға келді кіріп,
Жиған жоқ аяғын да жатқан Ақан (Дәдебаев, 1964:16).

Мына тұстан сұм Батыраштың ашушандығын, қызуқандылығын байқаймыз. Бұлқан-талқан болған Батырашты көкжалға балап, оны ашудың қысқанын көрсетеді. Режиссер Ф. Молдағали осы кезде спектакльде айтыс ретінде Ақанның да мінезді екенін мына жолдарда көрсетеді. Ақанға батып кетіп шалдың сөзі:

Аңырып алғашқыда қалды да өзі;
У тілмен алды шалды шағып-шағып,

Шап берме, оның-дағы от мінезі, – деп оның да қатты мінезден құр еместігін айтады.

Құлагердің бейнесін сомдау бірінші құрамда Мақсат Сәбитовке, екінші құрамда Мақсат Рахметке бұйырған. Әр адамның ішінде өзінің Құлагері бар сияқты. Бұл екі актердің де Құлагері екі түрлі деп айтсақ қателеспейміз. М. Сәбитовтың Құлагері эмоциясы, қозғалысы арқылы халықтың көз айымы бола білді. Себебі ақынның суреттеуі бойынша «қақпан бел, қалбаңайлы, үңгір сағақ, шапса жел, мінсе жайсаң, тұрса селсоқ» деген қасиеттердің барлығын актердің Құлагерінен көруге болады. Құлагердің қойылымда сөзі жоқ болса да оның эмоциясынан қандай күй кешіп жатқандығын тілсіз көз жанарынан түсінуге болады.

Ал, М. Рахметтің Құлагері – иесінен басқасына көне қоймайтын, асау, асыл текті жануар екендігін көреміз. Әртіс Құлагерді көбінесе физикалық жағынан өте жақсы алып шықты. Өте намысшыл, асау етіп көрсеткен. Жалпы, М. Рахмет сомдаған рольге байланысты атап өтетін бір маңызды мәселелердің бірі ол театр өнерінің теориясында қалыптасқан үрдіспен тығыз байланысты. Мысалы театр өнерінде актер өзіне берілген рольді толыққанды алып шығуы үшін тек қана гриммнің көмегімен тек келбетін ғана ұқсату емес, керісінше актердің шеберлігі, дене тұрқы, іс-қимылы сынды маңызды қозғалыс бөліктері арқылы образды ашу болып табылады (Режиссер, 2016: 215). Міне осы тұрғысынан келген М. Рахмет сомдаған Құлагер образы толыққанды ашылған деп санаймыз.

Режиссердің «Құлагерді» көрерменге бере білуі, бұқараны ойнатып табиғатпен байланстыруы, баяндау тұстарын құстың, яғни қарға арқылы жеткізуі ерекше әрі

қызықты жеткізуі көрерменді таңғалдырды. Актерлер сахнада тұрған барлық сахна көрнекілігі, реквизит тіпті костюмдерді де ойната білді. Молдағалиевтің атты тұсаулы етіп беруі, Құлагердің үстіндегі костюмы мен дене бітімі жылқының мінез құлқын аша алды. Тұлпарға арқан тағылып асау атты үйреткен сахна әдемі көрсетілді. Ақанның атқа шапанын жабуы оған деген ыстық сезімі мен қамқорлығы, тұлпардың ақынның өмірінде ерекше орын алтынын байқатты. Екі аттың бір бірімен алғашқы қақтығысын көрсету сәті де әсерлі болды. Актерлердің жылқының ептілігін, адамдарға, бір-біріне деген көзқарасын және кісінеуін өте әдемі меңгеріп, өздеріне сіңіре білген. Көпшілік сахнасындағы актерлер де зор белсенділігімен ерекшеленді. Спектакльдің басында жаңа оянған табиғатты, Құлагердің тыныш жан дүниесін көпшілік сахнаның нәзік қимылдарымен берді. Осы тұста артта отырған ансамбль мен актер ойындарының үйлесімділігі де жақсы сезімге бөледі.

Режиссердің аттар бәйгесі мен Құлагердің өлімін нәзік әрі әсерлі жеткізуінің өзі шеберліктің шыңы деуге тұрарлық. Мысалы М. Чехов өзінің еңбегінде белгілі рольді өз деңгейінде, яғни кәсібиліктің жоғары шыңында бере алу үшін ең алдымен образдың сыртқы пішініне ерекше мән беру керектігін атап өтеді. Тек сырты пішінді ұқсатқаннан кейін барып қана, толыққанды ішкі жан дүниесіне үңілуге болады деп есептеген (Чехов, 2011: 38). М. Чеховтың пікіріне сүйенсек, Ф. Молдағалиев жылқыларды бейнелеген актерлердің дене қимылдарына, физикалық мүмкіндіктеріне үлкен мән бергенін байқаймыз. Тұлпарлар сахнаның ортасында тұрып кәдімгі адамдардай дайындалып, би қимылдары арқылы жарыстың басталғанын бера алды. Сол сәтте төбеден тұскен тұяқтарды қолданып барлығы бірге, музыкамен ілесіп жерді ұрғылауы, халық кейіпіндегі бұқараның «шап» деген сыбдырлары бәйгенін әсерін екі есе етіп көрсетеді. Тұлпарлар қайта артқа шегініп, Құлагердің алға жүгіріп қайта тұяқты ұстап ұрғылауы оның топтан озғанын білдірсе, ол сәтті бос жібермей режиссер «Мен жастарға сенемін», «Күн болмағанда кім болам» деген сөздер арқылы көрерменге, оның ішінде жастарға үн тастағандай әсер береді. Артағы жылқылардың ауыр демдері, олардың әбден шаршағандығын көрсетеді. Осы тұста оқтың дауысы шығып, Құлагер қолындағы тұяқтарды тастап төбесінен тағалар жауып, сахнаны қызыл түсті жарық басады. Алдыңғы мазмұндағы сахналық көрініске қайта Қарға шығып өзінің зарлы дауысымен, барлық бұқараны оятуы, яғни табиғатты Құлагердің өлгенімен хабардар еткендей әсер қалдырады. Осы сәттен режиссер Құлагердің жылдам әрі батыл екенін және астарлы поэзия мен сөздерін бере отырып, тұлпардың өлімін жинақы, қысқа әрі артық сөзсіз ұтымды бере алды. Құлагердің өлген сахнасында көпшілік өздерінің жеңіске жеткен адамдарға мақтау әндерін айтып жатқанын көрсетсе, соған қарама-қарсы дәл сол сәтте Ақан жан айқайын шығарып, ішіндегі ауыртпашылығымен айқасып жатады. Осы жерде Ақанның қатты шыққан үні ғана көңілді әнді бәсендетуі арқылы режиссер екі көңіл күйді, контрастты, қарама қайшылықты көрерменге әдемі жеткізген. Бұл сахна, М. Чеховтың пікірімен дәлме-дәл келіп тұр. Яғни, қойылымның атмосферасы арқылы көрерменнің өзі актермен бірге ойнай бастайды, рампа арқылы оған жанашырлық, сенім және сүйіспеншілік толқындарын жібереді. Сахнадан атмосфера болмаса, көрермен мұны істей алмайды (Чехов, 2015:49).

«Құлагер» қойылымы қазіргі режиссердің шығарманы интерпретациялаудағы бүгінгі мүмкіндігі шексіз екенін дәлелдеді. Өйткені, театр режиссері бүгінде қоюшы режиссер емес, спектакльдің авторы. Режиссер І. Жансүгіровтың идеясын толық сақтай отырып, тарихи деректерге сүйене отырып, спектакльді толыққанды бүгінгі күнге жақындыра білді. Актерлердің барлық шығармашылық сұрақтарына дұрыс жауап табуға көмектесіп, оларды берілген спектакльдің идеялық міндеттерімен баурап, бүкіл ұжымның ойын, сезімін, шығармашылық ұмтылысын осы міндеттердің төңірегіне біріктіре отырып, нағыз режиссер сөзсіз оның идеялық тәрбиешісіне айналады. Әрбір репетицияның сипаты, оның бағыты мен сәтті өтуі көбінесе режиссерге байланысты. Режиссер актердің толыққанды, терең, дербес шығармашылыққа органикалық табиғатын ояту үшін барлық әдіс-тәсілдерді қолдануы керек.

Актер өзі жасаған образды өзінің жүріс-тұрысымен, сахнадағы іс-әрекетімен көрсетеді. Толық сахналық образ жасау үшін актердің адам мінез-құлқын (адамның іс-әрекетін) қайта жаңғыртуы сахналық ойынның мәнін құрайды. Адамның мінез-құлқының екі жағы бар: физикалық және психикалық. Оның үстіне бірін екіншісінен ажыратуға болмайды, бірін екіншісіне азайтуға болмайды. Мұны «Құлагер» спектакліндегі актерлік өнерден айқын байқадық. Актерлердің өзіне жүктелген рольді алып шығуы ең алдымен үлкен дайындықтың нәтижесі деп бағалауға болады. Ол турасында зерттеуші Захава бірқатар құнды пікірлер айтады. Мысалы оның тұжырымына сай актердің кәсіби шеберлігі толысқан жағдайда ғана образдың көңіл күйі мен оның психологиялық жағдайы, еркі мен ойын, қиялы мен дүниетанымын және сезімдерін толыққанды меңгермейінше нәтижелі болмайтындығын ерекше атап өтеді (Захова, 1073:73).

Бүгінгі күні заман ағымынан қалмай театрдың мәртебесін ұстап тұру маңызды мәселеге айналды. Мүмкіндігі мол заманымызда әлемдегі ең жаңа бағыттармен танысып олармен теңдей жүріп отыру міндетіміз. Қазақ театр сахнасына қойылымдар қойып қызығушылық танытып еліміздің талантты актерлерімен жұмыс жасағысы келетін әлемдік деңгейдегі режиссерлер де көбеюде. Маңызды кездесулер, театр байқаулары мен фестивальдар ондағы әлемдік деңгейдегі сыншылар драматург т.б мамандар бәрі тәжірибе алмасудың ең қолайлы ұтымды жолы. Бұл егемендігіміздің, еркіндігіміздің нәтижесі. Әр театр да, режиссер де, актерлер де өзіндік ерекше стиль қалыптастырып келе жатыр. Бірін-бірі қайталамайтын қолтанба бар. Театрлар арасындағы өзара өнер бәйгесі пайда болғанын көреміз. Қазақтың ұлттық классикалық драматургиясы, орыс, шетел классикасы бұрын сонды көп пайдаланылмаған жаңа жанрда, жаңаша стильдік үлгіде сахнадан сөйлеуде. Қазақ өнерінің саңлақтары шет елдерде де өнер көрсетіп жетістіктерге жетуде. Айтулы режиссерлер атап айтсақ К. Ашир, Б. Абдуразаков, С. Потапов, Е. Кузина т.б әлемнің талай театрларында спектакльдер қойып жүрген дарынды режиссерлер қазақ театр сахнасына да өз қол таңбаларын қалдыруда. Еліміздің мақтанышы болып жүрген талантты режиссерлері де баршылық. А. Маемиров, Г. Мирғалиева, Е. Нұрсұлтан, Ф. Молдағалиев, Ж. Жұман, Д. Жұмабаева және т.б жаңа толқын режиссерлер көркем туындылармен таң қалдыруда. Актермен жұмыс жасау, спектакльдің әр түрлі сәттерінде актерлер

мен сахналық жағдайды орналастыру (мизансцена), композициялық шығармалар, музыкалық сценарфиялық шешімдер табуда (Сығай, 2008:59).

Театрдың заңдылықтарын білмей, оны терең түсіну мүмкін емес. Шынайы эстетикалық құндылықтарды жалған құндылықтардан ажырата білу, сезімнің тонын түсіну, актердің құмарлықтарының кейіпкердің тәжірибиесінің табиғатымен сәйкестігін түсіну, режиссердің дизайнының, автордың идеялық құрылыстарымен арақатынасын анықтау өте маңызды. Театрдың сахналық шығармашылықтың әдеби жаңалығына драма шығармалары оң үлес қосқанын көре алуда көп мүмкіндіктер береді. Қазір заманның классикалық шығарма идеяларының шеңберіне қалай енгенін түсініп, спектакльдің поэтикалық тілінің ерекшелігін сезіну арқылы көрермен театр қойылымының кейіпкерлері мен идеялары әлемінің эстетикалық стилінің ерекше қуанышын сезетіндей жағдай жасауы керек. Бірақ бұл үшін ол пьесаның жанрлық аудармасының дұрыстығын мұқият түсініп, құндылық айырмашылығының мағынасын түсініп, іс әрекеттің ырғағын дәл сезіну керек. Мұның бәрі көрерменге іс-әрекеттің өмір сүру, идеялық мазмұнын тереңірек түсінуге, оның эстетикалық жетілуін бағалауға, оның өзіндік стилін толық қабылдауға мүмкіндік береді. Қазіргі көрермен «сахнада болып жатқан оқиғаны сырттай бақылаушы емес тікелей қатысушыға айналды. Сахнадағы өмір мен шынайы тіршілік өзара араласып жігі білінбей кетті» (Нұрпейіс, 2014:193). Стильдердің әртүрлілігі бұл біздің өнеріміздің ерекшелігі, өмірдің өз түрінде де, шартты әдістер арқылы да, сахнаның метафоралық тілі, шындықтың қисыны бейнеленген шындықтың сыртқы ақиқаты ғана емес, сонымен бірге өмірдің маңызды жақтарын бейнелеудің ақиқаты және адамның ішкі әлемін ашудың тереңдігі жатыр. Өнер туындысының көркемдік және идеологиялық қадір-қасиетін бағалаудағы шешуші сәт оның стилінің ерекшеліктері емес, сонымен бірге сіз идеялогияның қаншалықты айқын және дәл заманның талабына қаншалықты жауап беретіндігіңізде болып тұр. Белгілі бір мағынада бұл классикалық және шетелдік драматургияға қатысты. Осындай пьесаларға тоқтала отырып, заманауи театрлар біздің көзқарастарымыз бен сенімдерімізге жақындау үшін жол ашады (Рахимов, 2015:79). Бірақ заманауи немесе классикалық репертуардағы драма идеясының әсер ету күші драма үшін оның сахналық формасы неғұрлым дәл, мәнерлі болады. Өйткені өнердің мазмұны оның формасына байланысты емес екендігі белгілі. Лирикалық жоспардың тақырыбы комедия жанрын қамтитынын түсіну оңай, терең психологиялық сюжет драма жанры арқылы ең жақсы нәтиже алады. Ал батырлық оқиғалардың бейнесі кең көлемді, эпикалық форманы қажет етеді. Теория мен практиканың үйлесім тапқан тұсында ғана музыкалық үннің әуезділігі мен драматургиялық шығарма сөзінің тілі тірілмек.

М. Жақсылықова өзінің еңбегінде ХХІ ғасырдағы заманауи театр алдына маңызды міндеттер тұрғандығын айта келе, қоғам ұсынған талаптардың актердің ойынынан да сипат алуы тиіс деген маңызды пікір білдіреді (Жақсылықова, 2014:183). Рас заманауи театр өнері көрерменнің талаптарын ескере отырып, өздерінің мақсаттары мен түпкі ойларын жеткізе білу арқылы үлкен табыстарға жетуі тиіс деп санаймыз.

Қорытынды. Театрларға жүйе керек деп жатамыз. Жүйені шығармашылық процестік алмастырушысы емес оның ішкі шығармашылыққа апаратын құралы

ретінде пайдалануымыз керек. Актерге берілген осы жұмыста сізге қажет жүйенің ережелері мен әдістерін ғана қолдану керек. Бұны Станиславский анықтаған. Жүйенің мәні – құқықтың өткір сезімінде реалистік өнердің органикалық үдерістерін түсінуде, әсіресе актердің шығармашылық табиғатын түсінуде болып табылады. Бұл жүйеге қарсы әрекеттің бірі жекелеген режиссерлер, белгілі бір рольді сомдауда актерлерге қандай жағдай қажет екенін түсінудің орнына, өзінің талабы мен тәртібіне сай образды сомдатады. Осылайша актер өнерін механикалық қозғалысқа ұқсатып жібереді. Жүйе бұл актерлік және режиссерлік жабдықтардың сахналық бейнесін жасаудың құралы. Сондықтан бұл салада өздігімен әрекет ететіндей еркіндік әрекеті болуы тиіс деп санаймыз. Режиссер де актер де ең алдымен қоғамдық көпшілікке арналған туынды жасап жатқандықтан, алдымен өз әлеміндегі «Мен» түсінігінен айырылуы тиіс. Егер де туынды «Мен» әлемінің жетегінде кетсе маңызды құнды ештеңе жұмыс шықпайды. Спектакльдің көркемдік тұтастығы Станиславскийдің шығармашылық әдісі негізінде режиссерлік жұмыс нәтижесінде пайда болды. Режиссердың актермен жұмысы қазіргі заманауи актер деген кім? Кейде бұл қарапайым актерге қойылатын негізгі талаптар туралы тиісті деректері бар, яғни ол заманауи рөлдерді ойнай алатын жан. Қазіргі заманға актер туралы түсініктер неғұрлым сыйымды ұғымды қамтиды. Бұл өз замандастарын ғана емес, сонымен қатар қазіргі заманғы тұрғыдан классиканы ойнай алатын актер. Әрине, біз көркемдік сенімі, дайындық қабілеті бар дарынды адамды айтамыз. Қазіргі заманғы актер кең шығармашылық жетістікпен өмір сүруі тиіс. Өткен күннің тәжірибесі мен бүгінгі заман талаптарын ұштастыра отырып, терең сезінуі тиіс. Заманауи актер өзі сомдайтын образ және оның тарихи ортасын, оның тарихы мен бүгінгі шындықты біліп, терең ұштастыра алу қасиетінен туындайды. Қазіргі актер – өзінің шығармашылығында шынайы тарихи суретші болып табылады. Сонымен қатар ол ертеңгі күні үнемі алда болу керектігін ойлай алуы тиіс. Үнемі қозғалысты сезініп белсенді болуы да шарт.

Заман қозғалысының бағытын дәл анықтап, лайықты түрде өте белсенді болуы арқылы өзі сомдайтын образы арқылы айтар ой мен жетекші идеяны шебер бере алуы да аса маңызды деп санаймыз. Заман талабына сай актер ертеңгі күнді яғни сахналық тұрғыда нақты болжай алатын адам. Актерлік сезімдердің ең күштісі де сол есте сақтау қабілетінің жоғарылығында. Әңгіме режиссердің төңірегінде болғандықтан театрды сүю аздық етеді. Туынды көрермен тарапынан жоғары бағалануы үшін театр саласының өзекті мәселелерін терең білуі керек. Осылайша осы саланың қыр-сырын түсініп, өзекті болған тақырыпты қоя білу көп артықшылықтар береді. Режиссер де актер де тарихтан хабары жеткілікті болуы қажет. өзі модайтын образ және сол дәуір ерекшелігі сынды тарихын ғана емес, сонымен қатар оның ішкі заңдылықтарын да білу қажет. Әр өнер үшін арнайы «стиль ережелері» бар, оларсыз эстетикалық қабылдаудың қажеті шамалы тіпті керегі жоқ. Музыканы тыңдасаңыз да, сіз суретке таңдана қарасаңызда және арнайы ережелерді білмей-ақ, шынайы эстетикалық қуанышқа бөлене аласыз. Адам баласы негізінен музыкалық және көркем композициялардың мөжорлық үндестігін сезіне алады. Барлық тебіреністерін сезініп ұғуға, білуге белгілі бір күш жұмсағаннан кейін ненің не екенін байқап-ажыратып жатады. Сахна өнерінде қоршаған орта сезімі мен толық көркемдік қабылдау

арасындағы алшақтық бар. Өмір картиналарын қайта жасайтын театр көрермендерге сахнада және нақты өмірде болып жатқан оқиғалардың ұқсастығына байланысты әрекет етеді, және бұл үшін арнайы білім қажет емес, сахна өнері түсінікті болуы үшін тек көрегенділік қажет. Қандай да бір мағынада, бұл сенім дұрыс, өйткені тікелей тәжірбие спектакльді көрнекті қабылдаудың міндетті негізін құрайды.

*Алимкулова Ж.К.¹, * Кубеков Т.Н.²*

¹ Докторант Казахской Национальной Академии искусств им. Т.К. Жургенова, Алматы, Казахстан

² Казахская Национальная Академия искусств им. Т.К. Жургенова, Алматы, Казахстан

*E-mail: doktorant.zhansaya@mail.ru, talgat.nuskabek@mail.ru

ORCID: 0000-0002-2566-583X, 0000-0002-6322-7697

Способ работы актеров в постановке «Кулагер» и стиль исполнения персонажа

Аннотация. В статье проведен подробный анализ методов работы актеров в спектакле, поставленном по мотивам произведения «Кулагер» на сцене театра для детей и юношества имени Габита Мусрепова.

Цель автора - раскрыть методику работы актеров с режиссером, теоретическую и практическую методику применения упражнений развивающих технику исполнения образа. Большое значение в повышении уровня роли актеров имеет методика М. Чехова. Поэтому автор анализирует сложный процесс перевоплощения актера в образ персонажа. На данном пути руководствовались соображениями основоположников актерского искусства, методами и приемами, применяемыми в научно-исследовательской работе данного направления.

В работе также дается обзор ролей актеров, которые за последнее десятилетие хотят создать новый стиль в Национальном сценическом искусстве, а также анализируются особенности их работ. На примерах было показано, что основной фундамент мастерства актера состоит из создания этюдов и тренингов.

Результаты и выводы важны с точки зрения описания тенденций в современном театральном искусстве, определения направлений деятельности актеров, стремящихся сформировать новый стиль на казахской сцене. При этом, характеризуя постановки на казахской сцене по мотивам произведения «Кулагер», автор проанализировал выступление актерского состава и дал оценку уровню новизны.

Ключевые слова: метод, исполнение роли, техника актера, современный актер, тренинги актерского мастерства, этюд.

*Alimkulova Zh.K.¹, * Kubekov T.N.²*

¹ Doctoral student of T.K. Zhurgenov Kazakh National Academy of Arts, Almaty, Kazakhstan

² T.K. Zhurgenov Kazakh National Academy of Arts, Almaty, Kazakhstan

*E-mail: doktorant.zhansaya@mail.ru, talgat.nuskabek@mail.ru

ORCID: 0000-0002-2566-583X, 0000-0002-6322-7697

The way the actors work in the production of “Kulager” and the style of performance of the character

Abstract. The article provides a detailed analysis of the working methods of the actors in the play, staged based on the work “Kulager” on the stage of the Gabit Musrepov Theater for children and youth.

The author’s goal is to reveal the methodology of the actors’ work with the director, the theoretical and practical methodology of using exercises that develop the technique of performing the image. The method of M. Chekhov is of great importance in raising the level of the role of actors. Therefore, the author analyzes the complex process of the actor’s transformation into the image of a character. On this path, they were guided by the considerations of the founders of the acting art, methods and techniques used in the research work of this direction.

The work also provides an overview of the roles of actors who over the past decade want to create a new style in the National Scenic Art, as well as analyzes the features of their work. Examples have shown that the main foundation of an actor’s skill consists of creating sketches and trainings.

The results and conclusions are important from the point of view of describing trends in modern theatrical art, determining the activities of actors seeking to form a new style on the Kazakh stage. At the same time, describing the performances on the Kazakh stage based on the work "Kulager", the author analyzed the performance of the cast and assessed the level of novelty.

Keywords: method, performance of the role, actor's technique, modern actor, acting training, etude.

Информация авторов:

Алимкулова Жансая Кайсарбековна, докторант 2 курса Казахской национальной академии искусств им.Т.Жургенова. Алматы, Казахстан. E-mail: doktorant.zhansaya@mail.ru ORCID: 0000-0002-2566-583X

Кубекоев Талгат Нускабекович, старший преподаватель, Казахской национальной академии искусств им.Т.Жургенова. Алматы, Казахстан. email: talgat.nuskabek@mail.ru ORCID: 0000-0002-6322-7697

Әдебиеттер:

- Дәдебаев Ж. Тұлпардың сыны мен бабы. – Алматы: Бастау, 1994 – 116 б. (қазақ тілінде)
- Демидов Н.В. Сахнада өмір сүру өнері. – Москва: Искусство, 1965 – 382 б. (орыс тілінде)
- Жақсылықова М. Қазақ кәсіби актерлік өнерінің даму ерекшеліктері: Зерттеулер, мақалалар. – Алматы: Дәстүр, 2014. – 330 б. (қазақ тілінде)
- Захава Б. Е. Актер мен режиссердің шеберлігі. – Москва, Просвещение, 1973 – 177 с. (орыс тілінде)
- Чехов М. Импровизация және ансамбль // импровизацияны зерттеу оқулығы. - Лондон, 2015-480 б. (ағылшын тілінде)
- Қалқабаева С.Ә. Көркем образ поэтикасы // әл-Фараби атындағы ҚазҰУ хабаршысы. – Филология сериясы №3(183) 2021. – 120 б. doi.org/10.26577/EJPh.2021.v183.i3.ph13 (қазақ тілінде)
- Қорамсаулы А. Шығармалары. – Алматы: Жазушы, 1963 – 236 б. (қазақ тілінде)
- Нұрпейіс Б. Қазақ театр режиссурасының қалыптасуы мен даму кезеңдері (1915 – 2005). – Алматы: Дәстүр, 2014 – 503 б. (қазақ тілінде)
- Рахимов Ә.С. Режиссер шеберлігі. – Алматы: Тарих тағылымы, 2015. – 197 б. (қазақ тілінде)
- Режиссер шеберлігі. I-V курстар. – Москва: Российский институт театрального искусства ГИТИС, 2016 – 315 б. (орыс тілінде)
- Сығай Ә. Ой төрінде – Театр. – Алматы: ҚазАқпарат, 2008 – 392 б. (қазақ тілінде)
- Станиславский К.С. Актердің өзімен жұмысы. – Москва: Книга по требованию, 2016 – 732 б. (орыс тілінде)
- Чехов М.А. Актерлік техника туралы. – Москва: АСТ, 2018 – 288 б. (орыс тілінде)
- Чехов М. А. Кәсіби актердің сабақтары: жиналған және құрастырылған сабақтардың жазбалары негізінде. –Москва: ГИТИС, 2011 – 238 с. (орыс тілінде)

Литература:

- Дадебаев Ж. Критика и состояние скакуна. – Алматы: Бастау, 1994 – 116 с. (на казахском языке)
- Демидов Н.В. Искусство жить на сцене. – Москва: Искусство, 1965 – 382 с. (на русском языке)
- Жақсылықова М. Особенности развития казахского профессионального актерского искусства: исследование, статьи. – Алматы: Дәстүр, 2014. – 330 с. (на казахском языке)
- Захава Б. Е. Мастерство актера и режиссера. – Москва, Просвещение, 1973 – 177 с. (на русском языке)
- Чехов М. Импровизация и ансамбль // Хрестоматия по изучению импровизации. – Лондон, 2015 – 480 с. (на английском языке)
- Қалқабаева С. А. Поэтика художественного образа // Вестник КазНУ им. аль-Фараби. - Серия филологическая. – №3 (183) 2021. - 120 с. doi.org/10.26577/EJPh.2021.v183.i3.ph13 (на казахском языке)
- Қорамсаулы А. Сочинении. – Алматы: Жазушы, 1963 – 236 с. (на казахском языке)

- Мастерство режиссера. I-V курсы. – Москва: Российский институт театрального искусства ГИТИС, 2016 – 315 с. (на русском языке)
- Нурпеис Б. Этапы становления и развития казахской театральной режиссуры (1915 – 2005). – Алматы: Дәстүр, 2014 – 503 с. (на казахском языке)
- Рахимов А.С. Мастерство режиссера. – Алматы: Тарих тағылымы, 2015. – 197 с. (на казахском языке)
- Сығай А. В мыслях – Театр. – Алматы: ҚазАқпарат, 2008 – 392 с. (на казахском языке)
- Станиславский К.С. Работа актера над собой. – Москва: Книга по требованию, 2016 – 732 с. (на русском языке)
- Чехов М.А. О технике актера. – Москва: АСТ, 2018 – 288 с. (на русском языке)
- Чехов М. А. Уроки профессионального актёра: На основе записей уроков, собранных и составленных. – Москва: ГИТИС, 2011 – 238 с. (на русском языке)

References:

- Dadebaev Zh. Tulpardyn syny men baby [Criticism and article of the silhouette]. Almaty: Bastau, 1994. – 116 p. (in Kazakh)
- Demidov N.V. Iskusstvo zhit' na scene [The Art of Living on stage]. Moskva: Iskusstvo, 1965. – 382 p. (in Russian)
- Zhaksilikova M. Kazak kasibi akterlik onerinin damu erekshelikteri: zertteuler, makalalar [Features of the development of Kazakh professional acting: Research, articles]. – Almaty: Dastur, 2014. – 330 p. (in Kazakh)
- Zahava B. E. Masterstvo aktera i rezhissera [The skill of an actor and director]. Moskva, «Prosveshhenie», 1973. – 177 p. (in Russian)
- Chekhov Michael. Improvisation and ensemble // Improvisation Studies Reader. London, 2015.– 480 p. (in English) DOI <https://doi.org/10.4324/9780203083741> (in England)
- Kalkabayeva S. A. Poetics of the artistic image [Poetics of the artistic image] // Bulletin of KazNU named after al-Farabi. - Philological series. – №3 (183) 2021. - 120 S. doi.org/10.26577/EJPh.2021.v183.i3.ph13 (in Kazakh)
- Koramsauly A. Shygarmalary [Works]. Almaty: Zhazushy, 1963. – 236 p (in Kazakh)
- Masterstvo rezhissera. I-V kursy. – Moskva: Rossijskij institut teatral'nogo iskusstva [The skill of the director. IV courses]. GITIS, 2016. – 315 p. (in Russian)
- Nurpeis B. Kazak teatr rezhissurasynyn kalyptasuy men damu kezenderi (1915 – 2005) [Stages of formation and development of Kazakh theater directing (1915-2005)]. Almaty: Dastur, 2014. – 503 с. (in Kazakh)
- Rahimov Ә. S. Rezhisser sheberligi [Director's skills]. – Almaty: Tarih tarylymy, 2015. – 197 p. (in Kazakh)
- Sygai A. Oi torinde – Teatr [In the center of thought]. Almaty: ҚазАқпарат, 2008. – 392 p. (in Kazakh)
- Stanislavskij K.S. Rabota aktera nad soboj [The actor's work on himself]. Moskva: Kniga po trebovaniju, 2016. – 732 p. (in Russian)
- Chehov M.A. O tehnike aktera [About the actor's technique]. Moskva: AST, 2018. – 288 p. (in Russian)
- Chehov M. A. Uroki professional'nogo aktjora: Na osnove zapisej urokov, sobrannyh i sostavlennyh [Lessons of a professional actor: Based on recordings of lessons collected and compiled]. Moskva: GITIS, 2011. – 238 p. (in Russian)